

Negyvenéves nemzetiségpolitika

Ha valaki a Romániában negyven esztendővel ezelőtt alakult Magyar Dolgozók Szövetsége közéleti súlyát a tagok listái vagy a gyűlések száma, a nyomdai termékek mennyisége vagy más statisztikai próbák alapján akarná lemérni, ugyanúgy tévedne, mint ahogyha mindössze működése időszakának határain belül keresné jelentősége fokát. A MADOSZ valójában olyan célirányos kisközösség, amely csakis a teljes nemzetiségi és országos mezőnyben, Románia politikai életének egyetemes arányai közt értékelhető. Egyáltalán nem önmagában, hanem az Országos Magyar Párthoz, az egyházak életéhez, a romániai magyarság általános társadalmi és kulturális állagához és mozgásjelenségeihez viszonyítva, a tóks-¹földesúri Románia gazdasági koordinátái közt, pártmozgalmak, osztály- és nemzeti konfliktusok, bel- és külpolitika összképében fedezhető fel szerepe, vagyis azt mondhatnók, hogy történelmisége a hatékonyságában, helyzeti energiáinak láncreakciót kiváltó hatványaiában rejlik. Annál is inkább vallhatjuk ezt, mert a felszabadulást követően a honi magyarság életében eladdig sohasem volt tömegmegnyilatkozásban, a Magyar Népi Szövetség mindenre kiterjedő és statisztikai próbákkal is egyetemes jellegűnek minősült közügyi voltában tulajdonképpen a MADOSZ programjának beteljesülése üdvözölhető.

A szélesen ható kisközösség sikere a MADOSZ, majd az MNSZ kommunista magjának lenini stratégiájából és taktikájából következik: abból a vezető szerepből, mellyel az RKP a magyar tömegszervezetet tudományosan felkészült és fegyelmezett tagjai által előbb a burzsoá-bojári uralom, majd a népi demokrácia és szocialista alapozás körülményei közepette a román dolgozókkal való történelmi szövetezés egyik kezdeményezőjévé és szervezőjévé tudta emelni az ország közügyi erőterében. A harc a nemzetiségi sérelmek ellen és az egyenlőség megvalósítása ebben a szövetezésben támogatást nyújtott a román uralkodó osztályokkal szembe szálló román népi és osztálymozgalmaknak, s ugyanekkor a román dolgozókkal való szolidaritás ellenérőt növelte a fasiszta hatalmakra támaszkodó határrevizionizmus s a mögötte fenyegető nagynémet Drang nach Osten megosztó praktikáival szemben. A kettős harc — a nemzetiségi megmaradásért és az együttélésért — új, magyar értelmiségi kérdéseket teremtett munkásokból, parasztokból és középosztálybeliekből egyaránt, de bizalmat ébresztett a nemzetiségek iránt a román haladó táborban is, szembeállítva az igazi hazafiságot a nacionalista jobboldal — a faji és nyelvi kizárolagosságot hirdető történelmi pártok s a Vasgárda — megtevesztő politikai manővereivel. A munkásmozgalmon belül ez a MADOSZ-politika eredményesen keresztelte a régi szociáldemokráciától maradt csak-a-munkásságba-nézés merevségét, feloldva egy nemzetfelettség mondvacsinált absztrakcióit nemzet és nemzetiség közös érdekeinek „itt és most”-vállalásában s a valóság reális számbavételét véve alapul a másért, különbért, jobbért való társadalmi és politikai küzdelemben.

A MADOSZ politikusa és történetírója, Bányai László nemrég megjelent *Közös sors — testvéri hagyományok* című munkájában elismeréssel szögezi le: „A magyar néptömegek harcának erősítésében és a román néppel való barátságuk elmélyítésében jelentős szerepe volt a kommunista párt kezdeményezésének, hogy létrehozza a magyar dolgozók önálló tömegszervezetét.” A továbbiakban azonban nem rejti véka alá a MADOSZ „élgárda”-funkcióját, vagyis azt a tényt, hogy a tömegszervezet az adott körülmények közt nem fogta, nem is foghatta át úgy a romániai magyarságot statisztikai mennyiségében, ahogyan az kívánatos lett volna, s így igazi szerepe nem is az Országos Magyar Párt vagy más létező romániai magyar gazdasági, társadalmi és művelődési szervezetek, intézmények behelyettesítésében és felváltásában, hanem azok befolyásolásában, belső haladó csoportjaik felkarolásában és megnyerésében, a faszálódással való szembeállításában ismerhető fel. A könyvben nyomon követhetjük azt a népfronti vonalat, mellyel a MADOSZ egyfelől a romániai demokratikus erők összefogását támogatta, másfelől a romániai magyarság életén belül törekedett szövetezésekre „A demokratikus magyar kisebbségi egységért” jelszavával.

Zárt képlet helyett kiviláglik az élszerep, akár az Ekésfront román parasztjai-val és a bukaresti Demokratikus Blokkal közös akcióprogram keretében, mely a Nemzeti Parasztpárt felé keres kapcsolatot antifasiszta távlatok közt, akár az Or-

számos Magyar Párthoz intézett megegyezési javaslatokban csúcsosodik ki. A dokumentumok világában félreérthetetlen igazság, hogy sem a Nemzeti Parasztpárt, sem az Országos Magyar Párt nem emelhetett konkrét kifogást a felajánlott időszerű együttműködés ellen, s csak a népellenes osztálytendenciák és elkötelezettségek történelmi vaksága, az antidemokratikus kalandorság található ürügyet a felajánlott hazafias és kisebbségvédő ajánlatok visszautasítására. Ennek ellenére is — írja Bányai László — „a MADOSZ által a tárgyalásokon leszögeezett elvek kedvező fogadtatásra leltek számos helyi magyarpárti szervezetben“, s Marosvásárhelyen „a Magyar Párt demokráta szárnya által elfogadott közös gyűlés eszméjét csak a központi vezetők fenyegető fellépése tudta megghiúsítani“.

A társadalmi igazság nem a számbeli többség függvénye, mint ahogyan a tudat, az irányulás sem azonos egyszerűen a tömegek véleményével és tájékozódásával. A többség befolyások alatt tévedhet, áltudat rabja, saját érdekeivel ellentétes törekvések vak áldozata is lehet. A haladás, az objektív igazság képviselőinek — korunk tudományosságában a szocializmus előkészítőinek és megalkotóinak — mégis egyetemességre kell törekedniük, felülemelkedve mindenkor a közvetlenül megnyerhető hívek, a „felvilágosítottak“ elitjével való megegyedésen. A MADOSZ igazi jelentősége éppen az, hogy a fasizmus keltette hamis nemzeti illúziók, a demagógia korában nem fordult önmagába, nem vált szektává, hanem bemerészkedett a zavaros, ellentmondásos közegbe, s szövetkezni tudott bárkivel, akiben az emberiség, az ésszerű előrelátás, a valóság realizmusa, az egyenlőség és együttélés elválaszthatatlan követelménye akár hagyományos, akár újszerű formában, még ha csak csírában és részletében is, megragadható volt.

Nem engedmenyes alku, hanem mély következetesség mindaz, amivel a MADOSZ a romániai magyar értelmiségi ifjúság 1937-es marosvásárhelyi parlamentáris értekezletét, a Vásárhelyi Találkozót, előmozdította és megvalósításában részt vett. Az RKP Erdélyi és Bánsági Területi Bizottságához küldött előzetes MADOSZ-jelentés világosan kimondja (Bányai László könyvének közlése szerint): „A Magyar Párt negatív, a Henlein-politikára átcsúszó határozataival szemben és azzal a merevséggel szemben, amelyet a néptömegek összetoborzásában tanúsított, ez a Találkozó fordulatot hivatott vinni a kisebbségi közéletbe, noha a jobboldal meglehetősen felkészültséggel próbálja megghiúsítani a demokratikus szárny célkitűzéseit. Mi az újabban hangoztatott magyar kisebbségi autarkióval, elszigetelődéssel szemben a román demokratikus erőkkel való érdekközösséget fogjuk hirdetni.“ Ezt a rugalmas népfronti politikát természetesen meg kellett védeni a balosság merevségétől is, és éppen Bányai László szögezte le annak idején az Erdélyi Fiataloknak az előkészítő viták során adott Korunk-beli válaszában: „Azok, akik a néppel nem szüntek meg élő kapcsolatban lenni, fel tudtak számolni mechanisztikus elképzeléseikkel a nemzetiségi kibontakozás parancsoló szociális követelménye előtt...“

A Vásárhelyi Találkozó kettős sikere — a nemzetiség demokratikus egysége s a haladó román erőkkel való szövetkezés készsége — ma már nem ítéltető még a fasiszta nyomás és megosztás erősödése során bekövetkezett széthullás szemszögéből, mindama vádak, kirekesztések, ellentmondások és eltulodások szerint, amelyek itthon a királyi diktatúra, nemzetközileg a világháborút kirobbantó Hitlerizmus nyílt vagy áttételes következményeként a Tamási Aron megszövegezte „cselekvő erdélyi ifjúság“ együttesét hamarosan szétszaggatták, hiszen a kataklizmában hatalmas történelmi alakulatok roppantak össze. Sokkal helyesebb annak felmérése, hogy a világháborús események zajlásában is hogyan őrizte meg ki-ki a marosvásárhelyi vitázó és társuló felek közül az együvé tartozás és reális népszolgálat erkölcsi elvét, a közös törekvések és a román néppel való együttélés történelmi felismerését, a *Vásárhelyi Hitvallás* ama tételének érvényét, hogy „népi emelkedésünk záloga a földműves- és munkástársadalom“, s a történelmi egymásrataltságbán élők számára „a szabad testvéri együttélés lehetőségeit“ kell megteremteni. Ha ebben a logikai folytonosságban szemléljük az 1937-es deklarációt, felfedezhetjük azokat a szakadások közben és után is fennmaradt közös elemeket, melyek kedvezőbb körülmények — a történelem bekövetkezett haladó változatai — közegette újra lehetővé tették az egyesülést.

Figyelembe veendő már az antihitlerista ellenállás során Józsa Béla kezdeményezése a Vásárhelyi Találkozó felújítására 1943-ban; felmérhető továbbá a három fő elemnek, a „népvalóság hirdetői“ (ez a MADOSZ és a Korunk-csoport, a munkásmozgalomra támaszkodva), a „népi demokrácia“ (ez az Erdélyi Fiatalok s általában a közéleti csoportok) és a „magunk revíziója“ (ez a Hitel népi szárnya) közösségeinek közeledése — immár férfimunkában — a felszabadulás előkészítésekor; végül üdvözölhető a román fegyveres felkeléssel megnyitott történelmi menetben a demokratikus erdélyi magyar erők új találkozósa, nem véletlenül ismét a régi MADOSZ embereinek kezdeményezésére s kommunista vezetés alatt, a Magyar

Népi Szövetség átfogó nemzetiségi mozgalmában. A magyar tömegek bekapcsolódása a demokratikus Románia megteremtésébe és a szocialista építésbe az Országos Demokrata Arcvonal keretében így vált lényegében MADOSZ-örökséggé, egy nem magába záródó, hanem a dolgozók egyeteme felé nyitott, azok összérdekeit szövetkezések bonyolult stratégiáján és taktikáján át képviselő és hirdető nemzetiségi közület felújuló hagyományává.

Mondhatnók így is: a MADOSZ abban volt nagy, hogy nem a maga személyi és tárgyköri zárására, nem egy sajátlagos egyesületi szerkezetre törekedett, hanem a Román Kommunista Párt éltető politikai villanyáramát transzformálta az együttélő magyar nemzetiség különleges viszonyaira, úgy, hogy annak új embert teremtő hatása alól társadalmi és világnézeti különbség nélkül valójában senki se maradjon ki. Így, ezzel a politikával nyílt meg mindaz, amit talán Kacsó Sándor Marosvásárhelyen elhangzott előadásának programadó címével is jellemezhetnénk: *Az erdélyi magyarság és a román nép építő együttélésének útja és feltételei.*

A népben-nemzetiségben való gondolkodás és hazafi-tudat egyetemességére nyílt a MADOSZ tömegeket mozgató Petőfi-kultusza és irodalompolitikai kezdeményezése is, a szociográfiából fogant valóságirodalom felkarolása. Tegyük rögtön hozzá: ezek a törekvésvonalak is áthajlanak a kor válságain s a felszabadulást követő új világban erősödnek fel és válnak teljessé. Nem tagadjuk meg az avantgardista-urbánus beállítottságú európai antikapitalista művészi törekvések hozzánk is elért értékes kísérleteit, szélesebb tömegeink mozgósítására azonban szükség volt mind a Korunk sajtómezején, mind a mindennapok művelődésében a honi valóság egészére, ahol a város a külvárosba és kisvárosba, onnan a faluba-tájba szinesül át. Ezért volt egészséges akár Bözödi György kitagadott *Székely bánja*-kötetének eredeti megjelentetése „Tizenhét erdélyi fiatal író kiadása” gyanánt (a 17-ek közt a MADOSZ s a munkásmozgalom képviselőivel), majd a fiatal realista írók saját kiadómozgalmának elindítása: az Erdélyi Enciklopédia összetételében a Várasárhelyi Találkozó legkövetkezetesebb csoportjainak együttese jelentkezett. A nagy karolást, a teljes nemzetiségi átfogást, a dolgozók egyetemének eszmei kifejezését azonban a Petőfi-émlékezések forró demokratikus mondandójával érte el a MADOSZ. A segesvári Petőfi-évfordulók szokványokba fulladt úri-kispolgári megünneplése új tartalommal, a demokratizmus és néptestvériség vérbe-húsba vágó történelmi feszültségével telt meg, s a Berlin-Róma-tengelyre támaszkodó revizionizmus ellen a MADOSZ a kisebbségi jogos követelések és a nemzetközi antifaszizmus egybekötésével Petőfi-jelszó alatt vonult fel. Ez a Petőfi-kultusz olyan hagyománnyá vált, amely az MNSZ-időben meghatározódhatott. Mái emlékezetes az 1945-ös Petőfi-sereglés Fehéregyházára, melyből — Petru Groza miniszterelnöki levelével fémjelvezve — az egyenlőség és együttélés Kelet-Európára szóló manifesztációja lett. A realista írók pedig, mind a munkásmozgalmiak, élükön Nagy Istvánnal, mind a radikális humanisták, egy Kiss Jenő, egy Szemlér Ferenc nevével szimbolizálva, romániai magyar irodalomtörténetünk új szakaszának erkölcsi magatartását, mozgalmi elkötelezettségét, népsors-vállalását és szocialista emberségét vezették be népéletünkbe.

A MADOSZ megalakulásának negyvenedik évfordulóján igaz lelkiismerettel vallhatjuk, hogy ebbe az emlékezésbe nemcsak egy kis — elszánt, áldozatokat hozó — csoport pártos politikuma, hanem az egész romániai magyarság megmaradásának és haladásának, együttélésének, a néphatalomban való részvételének és a román néppel közös társadalmi kibontakozásának negyven esztendeje is belefér.

